

КЪМ ПРОБЛЕМА ЗА ВЪЗПРИЕМАНЕ НА МУЗИКА В НАЧАЛНАТА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Илияна Николова

По отношение на музикалното възприемане, училищният период е особено важен етап за формиране на художествения музикален вкус на личността. Задача на музикалното възпитание е да се подготвят учениците за любителско-слушателска дейност, да се формира съзнание за стойността на музикалното изкуство, да се създаде избирателност към стилове и направления в музиката. Според указанията за организиране на учебната работа по музика в общообразователните училища през учебната 1995/96г. учениците трябва "... да умеят да възприемат всички видове музика – от шедьоврите на миналото до музиката на нашето време, а предпочитанията към един вид музика да не отричат правото на съществуване на друг вид" (6, с. 4).

Музикалното възприемане е процес, протичащ във времето и включващ познанията, получени от сетивата. Негова основа е дейността на слуховия анализатор, динамичния стереотип и съзнателният анализ на възприетите образи. В резултат на възприемателната дейност, у слушателя се формира звуковият образ на творбата. Комплексното възприемане свойствата на тона (височина, сила, трайност и тембър) се следва от осъзнаване на този музикален образ, носещ съответно настроение или определена асоциация. Надгражда се процес на художествено общуване между слушателя и музиката. В него се проявява изградена оценъчна позиция на слушателя, а това дава възможност от получаваната музикална информация да се предпочита тази, която има значителна художествена стойност.

Възприемателната дейност в клас се реализира като:

1. Разглеждане на образно-съдържателната страна: акцентирание върху емоциите, чувствата и характеризирание на емоционално-образното съдържание.
2. Обсъждане на структурната страна – извършват се слухово-диференцировъчни действия, където се определят изразните средства, структурата, жанрът. Анализите на височинните отношения, метроритмичните, ладовите особености, формообразуването и т. н., винаги се свързват с тяхното смислово-изразително значение.

С цел диагностика на дейността възприемане на музика, бяха произволно избрани шест паралелки от IV клас в три училища.

Основна задача на изследването е: установяване степента на усвояване на музикалните творби от учениците.

Подбрани бяха две музикални произведения – едното от учебното съдържание за IV клас, а другото – от учебното съдържание за I клас. Това са съответно "Ноември" из "Годишните времена" на Чайковски и "Дъга" на Виктор Чучков.

От учениците се изискваше да дадат своята преценка за образно-съдържателната и структурната страна в слушаните творби. Диагностиката се извърши чрез писмена проверка по следните показатели:

1. Желание за включване в дейността.

2. Словесно определяне общия характер на музиката.

3. Определяне на изразните средства. (Включени са тези, с които учениците в IV клас би трябвало теоретично да са запознати. Изразните средства хармония и фактура не влизат в обсега на наблюдаваните.)

Установени са следните резултати:

1. 66% от учениците с желание се включват в изпълнителска дейност, 18% предпочитат да слушат музика и 16% – да съчиняват музика.

2. За определяне на общи характер в първото произведение:

63% – вярно

24% – невярно

13% – не определят

За определяне на общия характер във второто произведение:

83% – вярно

3% – невярно

14% – не определят

3. Определяне на изразните средства:

I произведение

Изразни средства	Вярно	Невярно	Не може да определи
Мелодия	87%	18%	—
Метроритъм	47%	33%	20%
Темпо	67%	33%	—
Динамика	—	29%	71%
Тембър	6%	60%	34%

Изразни средства	Вярно	Невярно	Не може да определи
Мелодия	90%	10%	—
Метроритъм	3%	83%	14%
Темпо	100%	—	—
Динамика	20%	27%	53%
Тембър	37%	30%	33%

Получените данни показват, че дейността възприемане е на второ място по предпочитание след изпълнителската дейност и което е по-важно — със значително по-малък процент. Най-добри постижения има при определяне общия характер на музиката. Голяма част от учениците обаче не се справят с анализа на изразните средства. В някои паралелки не се знаят понятията "динамика", "тембър". Особено труден за разпознаване се оказва неравноделният размер 7/8 в песента "Дъга".

Установеното по-горе дава основание да се изяснят предпоставките за резултатно провеждане на възприемателната дейност. Възприемането на музикалното изкуство и правилната му оценка зависят от:

1. Способности, които подпомагат усвояването на художествения материал и са предпоставка за активно отношение на личността към музикал-

ното изкуство. Механизмите на музикалното възприемане се основават на специални способности, необходими за съответната дейност. Изисква се отчитане на височината, метроритъма, динамиката, тембъра на музикалното движение. При определяне на основните музикални способности от различни автори (П. Минчева, Г. Стоянова, Б. Теплов) се забелязват някои различия. Като общ се налага изводът, че основни са тези, които отразяват тонововисочинното и ритмичното движение в дадена мелодия. Звуковата височина се фиксира по-трудно от трайността, силата и тембъра на тона. Музикалните способности като мелодически слух, ладов, метроритмичен усет, тембров, динамически слух, които отчитат своите качества на тона, са основа на уменията за диференциране на изразните средства.

Редица автори (Ветлугина, Тара-

сова, Теплов) считат и "емоционалния" отклик на музиката като основна музикална способност. Общуването с музика се изразява в съпреживяването на художествения образ. При това се предизвиква художествена наслада (емоция). Според Г. Стоянова "Раждането на художественото преживяване е творчески акт в момента на общуване с музика. Той съдържа момент на откритие на тези съдържателни художествени обобщения, които са програмирани от художника в звуковата тъкан на творбата и които изведнъж озаряват съзнанието и проникват във всички етажи на психиката на слушателя" (3, с. 46). Способността за съпреживяване на музикално-художествения образ се определя като музикалност. Музикално надарените значително по-лесно и по-бързо усвояват необходимите умения за възприемане.

2. На базата на музикалните способности и формите на работа, които методиката посочва за тяхното развитие, се надгражда музикалният опит като фактор, оказващ значимо влияние върху процеса на възприемане и въздействие на музиката. Качественото възприемане определя силата на въздействие на изкуството. Затова са нужни познания и умение за насочване на вниманието при проследяване на музикалната мисъл. Познанията са свързани с формата, жанра, стила, същността на изразните средства. Индивидуалният художес-

твен опит в областта на музикалното изкуство се отъждествява с музикалната култура на личността.

3. Изискването за анализ предполага съсредоточено слушане и теоретично познаване същината и значението на изразните средства. После на основа на мисловните операции анализ и синтез, нашето съзнание фиксира отделните елементи, а успоредно с това ги синтезира и обобщава. Така в резултат на взаимодействието се реализира музикалното въздействие.

В случая липсата на знания за изразните средства е основна причина за затрудненията на учениците при извършване на структурния анализ, както в музикалната творба предназначена за слушане в IV клас, така и в тази за I клас.

4. Възприемането се улеснява и подготвя от предварително слушане и заучаване на основните теми от произведенията. По този начин остава ярка вътрешно-слухова представа за съответната творба.

5. Степените на реакция на слушателя не винаги съответстват на степента на въздействието. Тук се намесват индивидуалните качества и свойства на първо-психичната система като интереси, темперамент, въображение, внимание, памет, мислене, а също така музикалните вкусове, предпочитания, жанрови ориентации. Моментното състояние, т. е. фи-

зиологическото и психологическото предразположение на момента, обектановката, също активно влияят върху възприемането. Естетическо удоволетворение може да се получи, кога-

то музиката отговаря на душевните вылнения. Тогава се предизвиква вниманието на слушателя и желание да се възприема многократно.

ЛИТЕРАТУРА

1. В е т л у г и н а, Н. Теория и методика музикалногo воспитания в детском саду, М. 1983.

2. М и н ч е в а, П. Методика на музикално-възпитание в ЕСПУ, С., 1985.

3. С т о я н о в а, Г. Музикалност, С., 1991.

4. Т а р а с о в а, К. Онтогенез музика-

льных способностей, М., 1988.

5. Т е п л о в, Б. Психология музикальных способностей. В: Избранные труды – Т. I. М. 1985.

6. У к а з а н и е за организиране на учебната работа по музика в общообразователните училища през учебната 1995/96 г.

ON THE PROBLEM OF MUSICAL COMPREHENSION AT PRIMARY SCHOOL AGE

Ilijana Nikolova

Summary

Successful comprehension in musical classes is an exceptionally important thing about developing personal artistic musical taste. Practical investigation and pedagogical experience turn our attention towards the optimal possibilities of putting this activity into practice in the classroom. The prerequisites are the following:

- musical abilities supporting the acquisition of the material;
- musical experience – through knowledge and ability of recognizing and following the musical thought;
- presence off theoretical knowledge about the essence and importance of the musical means off expression;
- listening and learning the main themes off musical composition in advance;
- individual features and characteristics off students; neuropsychic system.

In the process of artistic interrelation between listener and music there appears the ability of estimating the musical composition, and the latter gives the opportunity choose the one with considerable artistic value.